

La ceguesa al gènere de la Ciència Política

“While mainstream political scientists have become more willing to use sex as a background variable in their research, they have not come to terms with notions of gender, a reluctance that may cause them to make important mistakes in their analysis of politics. Gender is a concept that suggests another major reexamination of what we think about political life. Its implications are insistent and far-reaching, offering a productive means of understanding politics. (...) As it is coming to be defined, gender is embedded in individuals, relationships, institutions, and organizations” (Lovenduski, 1998: 333).

Tània Verge

Professora agregada
de Ciència Política i
directora de la
Unitat d'Igualtat a la
Universitat Pompeu
Fabra
@taniaverge

Com subratlla la Unió Europea (EIGE, 2016), els projectes, els programes, les polítiques i les actituds cegues al gènere que no tenen en compte els rols diferents i necessitats diverses de les dones i dels homes mantenen l'*status quo* i no ajuden a transformar l'estructura desigual de les relacions de gènere. Com a categoria social i element constitutiu de les relacions i estructures socials, el gènere s'assenta en jerarquies imposades per discursos i ideologies que defineixen normes socials, estereotips i rols associats a la feminitat i a la masculinitat i produeix diferents formes estructurals de desigualtat i injustícia, ja sigui en el reconeixement o en l'accés als recursos socioeconòmics (Beckwith, 2005).

Pensem en la resolució judicial de la “manada” i en tantes d’altres sentències on els estereotips de gènere posen en qüestió la paraula de les dones, en els infradiagnòstics d’endometriosis, fibromiàlgia o atacs de cor en dones, en l’increment de les desigualtats de gènere que han provocat les polítiques d’austeritat, en l’absència clamorosa de les dones de les crítiques literàries, dels llibres de text, dels museus o de les tertúlies polítiques, o en la banalització de la violència masclista que fan els mitjans en el tractament informatiu d’aquesta fallida sistèmica de la democràcia.

"La Ciència Política prové d'una tradició disciplinar compromesa amb el combat de les injustícies. No obstant això, la seva docència segueix invisibilitzant les contribucions de les dones"

D’on han sortit aquest conjunt de professionals de la justícia, la medicina, la ciència política, l’economia o el món de la informació? Doncs han sortit de les universitats, on els graus segueixen sent en bona mesura cecs al gènere, on no es desenvolupa la comprensió de les necessitats, comportaments i actituds del conjunt de la població, com assenyala un informe recent de la Xarxa Vives d’Universitats (Verge i Cabruja, 2017). Es reproduïxen les interpretacions parcials que parteixen de l’home com a subjecte universal o les interpretacions que essencialitzen el subjecte homes i el subjecte dones, obviant l’enorme diversitat a l’interior d’aquestes dues categories i com si el gènere no fos, al mateix temps, quelcom més fluït que ve construït socialment però que també es pot deconstruir i subvertir.

Els estudis de Ciència Política

La Ciència Política prové d’una tradició disciplinar compromesa amb el combat de les injustícies. No obstant això, la seva docència segueix invisibilitzant les contribucions de les dones i negligint l’impacte del gènere en els rols, preferències, comportaments o actituds de les persones. També obvia el fet que estructures i polítiques públiques aparentment neutrals al gènere impacten de manera diferenciada en dones i homes, ja que en elles es troben inscrits diferents codis culturals sobre la masculinitat i la feminitat.

Un estudi recent de les guies docents del primer curs de tots els graus en Ciència Política impartits a l’Estat espanyol posa de manifest que tan sols el 8,8% de les 171 guies analitzades inclouen temes relatius a les desigualtats de gènere (Verge i Alonso, pròxima publicació). A més, només el 18,1% de les assignatures treballa alguna competència relacionada amb la

capacitat d'identificar i analitzar críticament la desigualtat de gènere i la seva intersecció amb altres eixos de desigualtat. El desconeixement per part de la majoria del professorat de les nombroses contribucions fetes pels estudis de gènere comporta omissions crítiques que poden conduir a errors importants de conceptualització teòrica o d'anàlisi empírica i a negligir les necessitats del conjunt de la societat. Així mateix, tan sols un escàs 13,1% de les guies docents inclouen un mínim del 30% d'autores a la bibliografia, (re)produint un imaginari on els homes simbolitzen l'expert per excel·lència.

Per la seva banda, els manuals de Ciència Política més utilitzats, tant els més antics com els més recents, tampoc inclouen la perspectiva de gènere, malgrat que els estudis de gènere i política són un dels camps d'investigació de major creixement, com constata el fet que l'Standing Group on Gender and Politics de l'European Consortium for Political Research (ECPR) és el segon en volum de membres.¹ De fet, la gran majoria de manuals no dediquen ni tan sols un epígraf a les dones, el feminisme com a corrent de pensament o moviment social, o a les polítiques d'igualtat, tot i que la transversalitat de gènere fa més de vint anys que és un principi d'actuació dels poders públics. Gairebé tots els manuals defineixen la política com una relació de poder - articulació de conflictes - o com una activitat de govern, incloent la provisió de serveis. Es consagra, així, la separació entre vida pública i vida privada, ignorant les nombroses contribucions teòriques feministes que han problematitzat tal divisió i reflexionat sobre la desigualtat de gènere en la producció, distribució i exercici del poder. Simultàniament, les referències a investigacions realitzades per dones representen un percentatge pírric en comparació al seu pes en la professió (Verge i Alonso, pròxima publicació).

*"Els manuals de
Ciència Política
més utilitzats, tant
els més antics com
els més recents,
tampoc inclouen la
perspectiva de
gènere"*

Impacte sobre l'alumnat

Feu el següent exercici: anoteu en un paper tots aquells noms d'autors i autores que recordeu haver estudiat al llarg de la carrera que us vinguin al cap en trenta segons. Si els estudis us queden molt lluny, penseu en autors i autores que hàgiu llegit recentment o escoltat en algun debat o tertúlia. Us sorprèn que la llista us ha quedat molt masculina – i heterosexual, blanca i europea? Doncs l'alumnat també se sorprèn i no entén per què la bretxa també s'observa quan es treballen temes d'actualitat. És més, mostra indignació pel fet que aquesta bretxa no es problematitzi a l'aula (Verge i Alonso, pròxima publicació).

"La invisibilització del gènere en els continguts i en les obres treballades en els graus en Ciència Política constitueix un dèficit formatiu greu"

El fet que no es reconegui a les dones com a protagonistes de pràcticament cap dels temes estudiats al llarg del grau també causa una gran perplexitat, especialment entre les estudiants. On són les dones a les diferents matèries, es pregunten? Què ha passat amb les dones al llarg de la història? Més enllà d'estudiar les contribucions de les dones en els diferents períodes, es pot seguir explicant la Il·lustració, la Revolució Industrial, la Revolució Francesa, la Segona Guerra Mundial o les colonitzacions i les descolonitzacions sense tenir en compte els efectes que aquests esdeveniments han comportat per a les dones i per als homes, ja sigui en termes d'accés a l'educació, al poder polític, als drets polítics, civils o socioeconòmics? L'alumnat ho té clar: no ens podem permetre en ple segle XXI no prestar igual atenció a la vida pública i a la vida privada quan s'explica el funcionament de la societat, les normes en què s'ha sustentat al llarg del temps, incloent les normes de gènere, i com aquestes s'han justificat filosòficament i s'han imposat a través de lleis i d'estructures socials, econòmiques o polítiques. No desenvolupar aquesta competència els impedeix tenir eines per a qüestionar la fal·làcia de la igualtat en què viu instal·lada encara bona part de la societat.

L'alumnat també critica que en la major part de les assignatures se segueixin confonent les variables sexe i gènere, a causa de la manca de formació del professorat en perspectiva de gènere. Es tendeix merament a controlar per la primera variable sense analitzar les causes que fan del fet biològic de ser home o dona un avantatge o desavantatge en l'accés als recursos i a les oportunitats. En resum, el gènere no s'empra com a categoria analítica.

Conclusions

La invisibilització del gènere en els continguts i en les obres treballades en els graus en Ciència Política constitueix un dèficit formatiu greu que condiciona la capacitat de pensament crític de l'alumnat. Cal incorporar la perspectiva de gènere de manera transversal en el contingut de les diferents assignatures i incrementar l'oferta formativa especialitzada per tal que la transversalitat de gènere pugui ser aplicada de manera efectiva en la pràctica professional.

Fem tard i no és opcional. Hi ha un extens marc normatiu internacional, estatal i català que així ho exigeix. Comproveu la bretxa de gènere de les vostres assignatures o articles²,

consulteu els manuals especialitzats³ i consulteu les guies i materials sobre com incorporar la perspectiva de gènere a la vostra docència o pràctica professional.⁴ La perspectiva de gènere no és només una qüestió de justícia social sinó que també millora la qualitat i la rellevància social dels coneixements, de les polítiques i dels projectes.

Bibliografia

Beckwith, Karen (2005). "A Common Language of Gender." *Politics and Gender* 1 (1): 128–137.

EIGE (2016). *Gender Equality Glossary and Tesauro*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Recurs en línia [consultat a: 14/09/2018]: <http://eige.europa.eu/rdc/thesaurus/terms/1157>

Lovenduski, Joni (1998). "Gendering research in political science." *Annual Review of Political Science*, 1: 333–356.

Verge, Tània i Teresa Cabruja (2017). *La perspectiva de gènere en docència i recerca a les universitats de la Xarxa Vives. Situació actual i reptes de futur*. Xarxa Vives: Castelló de la Plana [<http://vives.org/PU3.pdf>].

Verge, Tània i Alba Alonso. "La ceguera al género en el currículum de Ciencia Política". *Revista Internacional de Sociología*. Pròxima publicació.

Notes

[1] Vegeu: <https://ecpr.eu/StandingGroups/StandingGroupsList.aspx>

[2] Podeu consultar l'aplicatiu online *Gender Balance Assessment Tool*: <https://jsumner.shinyapps.io/syllabustool>

[3] Lois, Marta i Alba Alonso, coords. (2014), *Ciencia política con perspectiva de genero* (Madrid: Akal); Waylen, Georgina, Karen Celis, Johanna Kantola i S. Laurel Weldon, eds. (2013), *Oxford Handbook of Gender and Politics* (Oxford: Oxford University Press).

[4] Consulteu el recull de recursos realitzat per la Unitat d'Igualtat de la Universitat Pompeu Fabra: <https://www.upf.edu/web/igualtat/recursosdocents/materials>. També podeu consultar les *Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere*, publicades per la Xarxa Vives: <http://www.vives.org/serveis/guies-per-a-una-docencia-universitaria-amb-perspectiva-de-genero>